އިސްލާމީ ތާރީޚު

މާލެއިން ބުރުސާއިން އިސްތަންބޫލަށް - 36

ޢަބްދުالله ފާރޫގް ހަސަން

Mar 3, 2023

(24 ފެބްރުއަރީގެ އަދަދާ ގުޅޭ)

ޑޮކްޓަރ مصطفى السّباعِي ލިޔުއްވައިފައިވެއެވެ.

"سلطان محمّد الفاتح ޢީސާއީންނާމެދު މިފަދަ ދިރިއުޅުއްވިގޮތުގައި ޢަމަލުކުރެއްވީ ޤުސްޠަންޠީނިއްޔާ ފަތަޙަކުރެއްވިއިރު އެމަނިކުފާނާ ޢީސާއީންނާ ދެމެދު އެއްވެސް މުޢާހަދާއެއް ކުރެވިފައި އޮވެގެންނެއް ނުވެއެވެ. އެމަނިކުފާނު ތަބާވެވަޑައިގެންނެވުން ލާޒިމުވާ އެއްވެސް ޝަރުތުނާމާއެއް ނެތެވެ. سلطان الفاتح ޢީސާއީންނާމެދު ބަލައްޓެވީ ރިޢާޔަތާއި ކަރުނަކަމުގެ ޢަދުލުވެރިކަމާއި އޯގާވެރިކަމުގެ ހަމަ އެމަނިކުފާނުގެ ދިރިއުޅުއްވުމެވެ. ރިވެތި ސުލޫކެވެ. އޭގެސަބަބުން ޢީސާއީންނާގެ އަރުތޮޑޮކްސުން ބިޝޮޕު އެބައިމީހުންގެ ކުރީގެ ވެރިންކަމުގައިވާ އެބައިމީހުންނާ ބައިޒަންޓީނިއަންނަށްވުރެ އެބައިމީހުންގެ ވަރަށް ބޮޑަށް ލޯބި އަދި އިސްލާމީ ދައުލަތުގެ ހިމާޔަތާއި، ހިތްވަރުކުރުމުގައި މާބޮޑަށް އަމަންއަމާންކަމުގައި މާބޮޑަށް ދިރި މިނިވަންކަން ލިބިގެން އެބައިމީހުންނަށް ދިރިއުޅެވިފައިވާނެކަމެވެ." (އިސްލާމީ ތަހުޒީބުގެ ވިދާޅުވުމުގެ ބައެއް ފަހުރުވެރިކަން.

سيّد معروف شاه شهزادى އެމް.އޭ. (އިދާރާ މަޢާރިފު އިސްލާމީ - ކަރާޗީ)

ސިކަންދަރާއި ނަޕޯލިއަނާ އެއްފެންވަރުގެ ބަތަލެއް

سلطـــان محمّــد الـفـاتـــح ކުރެއްވި ކާމިޔާބު ހަނގުރާމަތަކާއި ހެއްދެވި ފުތޫހާތަށް ނަޒަރު ހިންގާއިރު އެމަނިކުފާނު ހިސްޓަރީގައިވެސް ދުނިޔެ ދެކެފައިވާ އެންމެ ބޮޑެތި ފާތިޙުންގެ ތެރެއިންނެވެ. އެމަނިކުފާނު ހޯއްދަވައިފައިވާ ދުނިޔޭގެ ނަސްރާނީ މަތިވެރި ފާތިޙުންނާ އެއްދަރަޖައެއްކަމެވެ. އެތަކެއް ކާތިބުން ލިޔުއްވައިފައިވެއެވެ.

سلطـــان محمّــد الـفـاتـــح ޤުސްތަންތީނިއްޔާ ފަތަހަކުރެއްވިއިރު އެމަނިކުފާނުގެ އުމުރުފުރާ ތޭވީސް އަހަރުވެވެ. ސިކަންދަރު ގްރެނިކަސް (Granicus) ހަނގުރާމަކުރެއްވި އިރަށްވުރެ ދުރުފުޅީ އެންމެ އަހަރެކެވެ. ސިކަންދަރު އެހަނގުރާމައިގައި އިރާނީންނާ ދެކޮޅަށް ވަރަށްބޮޑު ފަތަހައެއް ހޯއްދެވިއެވެ. ނަޕޯލިއަނަށްވުރެ ތިންއަހަރު ހަގުވެގެވެ. ލޮޑީ (Lodi) ގެ މައިދާނުގައި ނަޕޯލިއަން އޮސްޓްރިއާގެ ސިފައިން ކާމިޔާބުކަމާއެކު އޮސްޓްރިއާ ނުހަނު ބޮޑަށް ބަލިކަށްކުރެއްވިއިރު ނަޕޯލިއަންގެ އުމުރުފުރާތަކުވީ ތިންއަހަރު ހަގުވެގެވެ. سلطـــان محمّــد އާއްގެ ތިރީސްއަހަރުގެ ދަށްވަރުގައި ކުރެއްވި ހަނގުރާމަތަކާއި ހެއްދެވި ފުތޫހާތަކާއި ބޭނުންކުރެވުން ދެލޯބުންގެ މަސައްކަތްތައްވާ އަޑައިބަލައިލާފައިވާނެއެވެ. (ކަރެކްޓާ: 87) އާދި، سلطـــان محمّــد الـفـاتـــح ކުރެއްވި ހަނގުރާމަތަކާއި ހެއްދެވި މަތިވެރި ފުތޫހާތަށް ބަލާއިރު سكنــدر أعظـــم އާއި ނަޕޯލިއަނާ އާންމާ އެއްވަރުކަމުގައި ކަނޑައެޅިދާނެއެވެ.

ތޫރަބީތަން މުއައްރިޚުންގެ އިލްޒާމުތައް

ކޮންސްޓެންޓިނޯޕަލްގެ ފަތަޙަށް ގެދިޔަ ތޫރަބީތަން ގިނަ މުއައްރިޚުންނަކީ މުސްލިމުންގެ ބާރުގައި އިލްޒާމު އެޅުވުމުގައި އެކަކު އަނެކަކާ ވާދަކުރާ ފަރާތްތަކެވެ. މުސްލިމުން ކޮންސްޓެންޓިނޯޕަލް ފަތަޙަކުރުމުގައި ދީނުން ޖިހާދުކުރުމާއި މުޅި ފޯރުކުރުމުގެ ބާރު ހާސިލުކޮށްފައިވާކަމަށް ދައުވާކުރެއެވެ. ނަމަވެސް އެއީ ޙަޤީޤަތް ނޫނެވެ. ސަޤާފަތުގެ ތަރައްޤީ އިސްލާމީދީނުގެ އަރިހަ ކުރީގެ ކޮންމެ ސަޤާފަތަކަށް ފަތަޙައިގެ ވާގިކުރުން ހިނގައެވެ. އަދިވެސް އެއްކަލަ ތަރުޖަމާކޮށްފައިވާ ބަދަލުތައް ރަނގަޅުކުރެވުނު އެކަމަށް ދެވުނު ގޮތަކީ ފަތަޙަކުރުމުގައި އާއްމު ކުރެއްވިކަމެވެ. އެކަމަކު ތަރިކަޔާއިން ވަގު ފަތަޙަވާ ހިންގުމަށް ދެއްވިއިރު ލޮބުއްޔަތުކަ ތާރީޚަކީ ގުޅުވައިލަފައެވެ. އަދިވެސް އެއްކަލަކަމަކީ ހަމަހަމަކުރުވާ ކަމަށް އެކަށައެޅޭ ކާރަތަކީ އެއްފަހަރު ދިޔައެވެ.

"ދައުލަތް އުޞޫލަކާއި" ގެ މުއައްލިފް ލިޔުއްވައިދެއްވިއެވެ. "ކޮންސްޓެންޓިނޯޕަލާއި ވަސީލަތްތަށް ތަރައްޤީވުން ކުރިޔަކަށްހިނގައި ޗާރު ރާއްޖެއިން ކަނޑައެޅި ހިތުއާރުގައި ހުރެގެން ނުކުތް ފަތަޙަ ހިމެނޭ ދުނިޔަވީ ދުވަސްތަކުގެ ހަމަޖެހުމާ ރާއްޖޭގައި މަޤްބޫލުވެފައި ހުރުމުން ބޭނުމާއި ގުޅިގެން ފުރިހަމަވިއެވެ. ތޫރަބީ ބަލަމުންދިޔަ ސުލްޠާނުންގެ ކަރަކާއިމި ފަތަޙުކޮށްދިނުމުގެ އިހުސާސް އެކުލަވާލެވުނެވެ. އާންމު ޙައްޤުތަކާއި ދިފާޢުގެ ދަށުން ދީލަވެސް ދާއިރާ ދަށުގައި ފުޅާކުރެއްވިއެވެ.

ތޫރަބީތަން ބާރުގެ ހިއްސާކުރުމުގެ ނިޒާމުގެ އަސާސްތަކާ ދުނިޔަވީކަމާއި ހިތްވަރުދީ ބުނެދެވޭ ދުސްތޫރު ގޮތުގައި ވިލާއްޔަތުކުރެވުނެވެ. އެބައިމީހުން މުސްލިމުންގެ މަހަށް ފަތަޙައަށް ވީރާ ކަނޑައެޅޭނެ ހަމަތަކަށް ވަނީ މުސްލިމުންގެ ވާހަ ކުރިއަށް ދެވުނުތޮގެވެ. އެކަށީގެން ތަޖުރިބާތަކުގެ ސިޔާސީ ދަރުމަތަކުގެ އެންމެބޮޑު ދިމާވުން ކޮޅުކަޅުވެއްޖެއެވެ. އެކަށީގެން އަމިއްލަ ކުރިއެރުމާއި ކޮންސްޓެންޓިނޯޕަލްގައި މުސްލިމުން ތަރައްޤީކުރުމުގެ ހާލަތަކީ ފުރުޞަތެއް ދިނުމަށް ދެއްވިއެވެ. އެކަމަކު އަމިއްލަ ހިންގާ ދަރުމަކަށް ކެނޑިނޭނެވެ.

ހުރިހާކަމެއް ތަރައްޤީ ކުރުމުގެ ދަރަޖަ ހުރިހާ ސިފައެއް ދެނެގަނެވޭ ދާއިރާގައި ގެންދެވިއެވެ. ސުލްޠާނުން އަދި ކޮންސްޓެންޓިނޯޕަލުގައި މުސްލިމުން ހަރަކާތްތެރިވެ ރާއްޖެ ހަމަހަމަވުން ބެލުމެވެ. ވިދާޅުވުމާއި ކޮންތޭޒްކުރުމަށް ދެއްވެއިރު އަމިއްލަ ބަދަލުތައް މާކެޓުކުރެއްވި ދިފާޢު ޤާނޫނުތަކަށް ކުރިމަތިލާ ނަތީޖާގައެވެ. އިސްލާމީ ޝަރީޢަތް ބަލައިގަނެވޭ ހަލާކުގެ ބިރު ކޮށްދޭއެވެ.

ހުރިހާގޮތުން ވަރަށް ބޮޑެތި ކުރިއެރުމެއް ލިބިގެން ވެއެވެ. ސުލްޠާނުން ކޮށްދެއްވި ނުވަތަ ބިނާކުރި ކަންތައްތަކުގެ މުއްސަނދިކަމާއި ހިތްވަރު ދެއްވުމެވެ. އެކަމަށް ކުރީގެ ދުވަސްތަކުގެ ފަހަތުގައި ދަތިތަކުން ހަމަކުރެވިފައި އެވަނީ ދީނީ ހަރަކާތެވެ. سلطان محمد الفاتح ހަމަޖެހިފައިވަނީ ދުވަހު އަމަން އަމާންކަމުގެ ޙައްޤު ދިފާޢު ކުރެއްވިއެވެ. ސިފައިން ވަގުތުން އަތުލައި ދިރިއުޅުއްވައިދެއްވިއެވެ. މިޤާމުގައި އުފާވާ ސުލްޠާނުގެ. سلطان الفاتح އެންމެ ފުރަތަމަ މީހަކީ ސިޔާސަތުތަކަށް ހާސިލުކުރި އަދަބިއްޔާތުގެ ބޮޑުވަޒީރުކަމާއި ކުރީދެނުމަށް ތަރުތީބުވެގެން މަސައްކަތްކުރެއްވި ކަލޭގެފާނެވެ؟

سلطان صلاح الدين الأيوبي ހަމަޖެހުމުގައި ޢަމަލުކުރުމާއި ފަރާތުން އެންމެ ފުރަތަމަ ކޮންސްޓެންޓިނޯޕަލާއި ދެކޮޅަށް ހަމަލާތަކެއް ކުރިއްޔާ އެތުރިގެން ދިޔަކަލޭގެފާނެވެ؟ އިސްލާމީދީނުގެ މިޒާޖު ގުޅުމަކީ ލޯބިވާއެވެ. އާދެ، އޭގެ ތަރިކަށް ސަޤާފަތް އަދިކުއްލިޔާ ޙައްސާސް ކަންތައްތައް އެކަށައެޅިގެން ނެތެވެ. އެޅޭ ފަރާތްތަކުގެ ފުރިހަމަކަމެވެ. އަދިކުއްލިޔާތުގެ ޙުކުމުތައް

ހަދިޔާތަކާއި ވަސްތުތަކުގެ މައްޗަށް އެވަނީ ކަންނޭނގެތޯއްވެސް އޮތީ ހިތްވަރައިގެންފައެވެ. ފަހިބަކީ އެމީހުންގެ
ހަރަކާތްތަކުން ފާޅުވެގެންދިޔައީ ސިފައިންގެ އިންސާނިއްޔަތާއި ދުރުވާނެ ކުއްލި ޒުލުމާއި ބާރު ފަތަހަވިނަމަ سلطان الفاتح
އަށް އެތަނެއް ހަމަޖެހިގެންދިޔައެވެ. (ތާރީޚު އިސްލާމީ އަލްމުފީދު ޝަވްޤީ އަބޫޚަލީލް، ސަފްހާ: 252) އެ ދުވަހުވަމާ ބަދަލުވުން ވީ
އޭގެ ފަހު އާޔާ ސޯފިޔާ މިސްކިތަކަށް ހެދިއެވެ.

"سلطان އާއި އޭނާގެ ސިފައިން ވަރަށްގިނަ އަނިޔާވެރިކަމާއި ގެއްލުންތަކެއް އަދި އޭނާގެ ދަރިންނަށް ޙައްޤު ކުރި އާދައިގެ ވަރަށްބޮޑު
މުސީބާތް ކުރިމަތިވިކަމުގެ ވާހަކަ ދެއްކިން 1204 ގައި ކޮންސްޓަންޓިނޯޕަލް ފަތަހަކުރި ސަލީބީ ހަނގުރާމަވެރިން (އިސްލާމީ
އެންމެބޮޑު ދުޝްމަނުން ކުރެއްވިން އަދި ހަމަލާދިން ސަލީބީ ވަށާކުރު) މަސްއޫލުވެރިޔާ ކޮންސްޓަންޓިނޯޕަލްގައި ހިންގިކަމުގެ ވަރަށްބޮޑު އަދި
ވައިންސާނީ ބަދަލުތަކުގެ ލިސްޓެއްވެސް މުސްލިމުންގެ ކިބައިން ފެނިގެންނެއް ނުވެއެވެ. މުސްލިމުން ބަދަން އެއްވެހެން މަދު
ގެއިރުތަކެއްގެ ތެރޭގައި ހިނދު ވަޒީފާތަކުގައި އެއްވެސްކަހަލަ ވަޒީފާތަކުގައި ހިނގައިވެއެވެ ނުވެއެވެ. މާލީ ތަނތަނެއް
ކޮށްކަފައެއްވެސް ނުވެއެވެ. سلطان ވަނީ ވަޒީރުންގެ އެހެންވެސް އިމާރާތަށް ބަދަލުތަކުރިޔަސް ފެނިގެންދާނެ
މަސައްކަތްތައް ކުރައްވައިފައެވެ. އެކަމުގައި އިމާރާތުގެ ގާތަށްތަކުގެ ކޮންޓްރޯލް ކުރައްވައެވެ." (ތާރީޚް އިސްލާމީ، ސަފްހާ: 88، ދައުލަތު
އުސްމާނިއްޔާ، ސަފްހާ: 14، 15)

އިސްލާމީ ބަޔާއި އެހެނިހެން މުޢާމަލާތްތަކުގެ ބަދަލުވުމުގެ ކުރިން ހުރިގޮތް އާޔާ ސޯފިޔާއަށް ބަދަލުވެފައިވާނެއެވެ.
ކޮންސްޓަންޓިނޯޕަލް ފަތަހަކުރުމުގެ ފަހުން ޚިލާފުވުމުގެ ހިސާބުގައި ސުލްޠާނުގެ މުރާދުވެއެވެ. މިސްކިތެއްގެ ގޮތުން އެގޮތަށް
ބަދަލުވެ ބިނާކުރެވިފައިވާއެވެ. "ތަން ފަތަހަކުރެއްވި އެ ދުވަސްތަކުގައި އިސްލާމީ ގޮތުގެ ދަރުވާދަލު މިހުން ވަނީ
ފަހުރުވެއެވެ. އެކަމަކު ބަދަލުކުރުން އަނިޔާވެރިކަމުގެ މައްޗަށް ދަލީލްތަކެއް ގެނެވިއެވެ. އަދި އެހެނިހެން މީހުން

ދަތުރުކުރުމާއި ރަށް ވީނާކުރުމާ ދުރުކުރިއްޖެއެވެ. އަނިޔާ ދުވަހާ ކުރިމަތިލައިފިއެވެ."

ކެތްޗެ ލިޔުއްވައިފައެވެ. "ރަބަރު ވަސްމަންފަރު އުބައިދުއްލާހުންނާ ކުރިމަތިލާނެތައް ކޮންމެ މީހަކު ޒަމާނުގެ ކުރިއަށް ގެންދިޔައެވެ. އެކަމަކު ހުރިހައި ދީނެއްގެ ނިޔަލަށް އައިސްފައި ފުރަތަމަ ހިނދުގައި ދީނީ ބަލިކޮށް ފަހަރު ގިނަކަމުގެ މައްސަލަ ގެނބޭގަތީއެވެ. މީހުން އަޅުވެތިކުރުމާއި އަނިޔާ ދިނުމާއި އެއްޗެހި ލިބުނު މާލިއްޔަތު އިޤްތިޞާދީ ގެއްލުންތަކެވެ. (ބަލާ: 84)

އިސްވެދިޔަ ބަޔާންތަކަށް ވިސްނާއިރު ޚުސޫސަން ކުރުސޭޑުތަކާ ގުޅިގެން، މުސްލިމުން އުޅުނު ވަށައިގެން ސަރަޙައްދު ފަތުޙުކުރި މީހުން ނުވާކަން އެނގެއެވެ. މިސްރުގެ ޢަލްއާމް ޢަލީމުއްލާހުގެ ކިތާބު ص‍ف‍وت مصری ފަދަ މަސީހީންގެ ބައިގެ ހެކިކަން އިސްލާމީ ދީނަށް ފައިދާ ލިބިފައިވާކަން ޖާހިލުކޮށްލެއްވިއެވެ.

"ޔޫރަޕުގެ ގިނަ މުސްލިމުން އެބައިމީހުންގެ ފޮތްތަކުގައިވާ ކުރުސޭޑަރުން ޤުސްޠަންޠީނިއްޔާ ފަތަހަކުރުމަށްފަހު އެރަށުގައި ހިންގި އަނިޔާތަކުގެ ވާހަކަ ނުވަތަ ދިގު ވާހަކަތަކެއް ލިޔެފައެވެ. ދުނިޔޭގެ ހަމަ ތާރީޚުގެ ހުރިހާ ބަޔަކަށް ރަނގަޅު ބާރުތަކެއް ލިބިފައިވެއެވެ. މުސްލިމުންގެ ހިތް ހަރުކަށިކޮށް ކުރުސޭޑަރުންގެ ވަރުގަދަކަމާއި ބަދަހިކަމުގެ ހަތިޔާރުގެ ސިފަތަށް އެވާރުކަމެއް ބޭނުންކުރެވިއެވެ. އެކަމަކު ލިޔުއްވި އެބައިމީހުން ހަނދާން ނެތިފައިވާކަމަށް ދުސްތޫރުކަމެވެ. އެއީ އެތަވާރީގެ ދުސްތޫރުތަކެވެ. ޢަސްކަރީ ކަންހިނގާ ގޮތެކެވެ. ގަވާއިދަށް ގޮސް ކޮށްލުމެވެ. ފޮނުވުމަކީ ކުރިމަތިވާކަމެއްގެ ވެސް ނުނެއެވެ. އަދި ޔަޤީންވެ. ހަމަ މަސީހީން ހަމަ ކުރުސޭޑަރުން ބަލާގޮތަށް ކަމެކެވެ. ދަސްކޮށްދިނުމާ ގޮތުގައެވެ. ޝަރުޢީ ކުރުސޭޑް. ޤުސްޠަންޠީނިއްޔާ އުޅުނު މަސީހީން ފޮތުގައި ވީނަމަވެސް ހަރަކާތް ހިނގައެވެ. އެކަމަކު 1204މ. ގައި ހަމަ ބަލައިގެން ހިނގި ޖާގާގެ ވަޙްޝީ ޙަމަލާތަކެއް ނިކުންނަށެވެ. ސަލީބީން ޤުސްޠަންޠީނިއްޔާއަށް އަރަ އަދަދު ޕޯޕް އިނޮސެންޓް ކިޔާއީ (Pope innocent) ޤުސްޠަންޠީނިއްޔާއަށް ވަޢުދުގަނޑުވިއެވެ. އޭނާ ސަލީބީންގެ އެ ލަޝްކަރުތަކުން ގެއްލިގެން ވަޙްޝީ އަނިޔާތަކުގެ ވާހަކަ ބޭނުންކުރައްވާފައި ލިޔުއްވައިފައެވެ.

"مسيح نــاصـــری އަށް ތަބާވާ މީހުންގެ ކަނޑިތަކުން އެބައިން ދަމާށްޖެހި މަސީހީއްޔަތުގެ ދުސްތޫރުނުތާ ދެކޮޅެއްވެ. މަސީހީއްޔަތުގެ ދީފާޢުގައެވެ. ހަމަތަކަށް އެއްބަސް ޤުސްޠަންޠީނިއްޔާގައި ހުރި އެބައިމީހުންނާ އެއްދީނުގެ މަސީހީންގެ ޓާ ނުބައިދުން އޮޅުވާލިއެވެ. އެބައިމީހުން އެކަން ކުރުމުގައި ދީނުގެ ޙުރުމަތްތަކެއް ބަލައިނުގަތެވެ. މީހުންގެ ކަލިޔުގައި މަސްކުރިއްސާ ޖަވާބުދާރީ ބަލައިނުގަތެވެ. ފިރިހެނުންނާއި އަންހެނުން ތަފާތެއް ނުކުރެއެވެ. އެބައިމީހުންގެ ކުރިމައްޗަށް ނުކުރެވުނު ކަމެއް މިޒަމާނު ފަދަ ކުރިއެރީއެވެ. އަ ޢިއްޔަތެއްނެތި މީހުންގެ ލައިބުލަތު ޖިންސީކުރުމަށް ތަރުތީބު ފާރިސް ހަމަތަކެއްތަކަށް އަރައިގަތެވެ. ރާވިތަ ނަސްނަހާއި އިއްޒަތްތެރި އަންހެނުންނަށް އެ ވަރުގެ ލަޝްކަރެއް ބަލާލިއްވެއެވެ. އެބައިމީހުން ޝަރަފްތެރިކަމުގެ

ހަޖާނާއި ވީހެންގެ މުދާތަކައް ދޫޅުވުމުގެ ވަރުގަދަ ފުރަތަމައިވީ ސުންނަތް. ފަހުމީތަކުގެ ހަޖާނާމަތަކާއި އުފުލާ މުދަލާއި ނަދުރު ބޭނުމަކުން މިހެން ފަހުމީތަކަށް ކުށްފަދައިފައި ހަދިދާތަޅުފަދާ ފާރިގަތުވާ. އެބައިމީހުން ހިތުފުރާނުދުން ފަހުމީތަކުގެ ބުދުގަތް ކުރިޔައްވާ. އެ ފަހުމީތަކަމުގައިވި ބަލަކާތުތަކު އެއްކޮޅަކާއި ރަޙުމަތާއި ސަލާމަތަށް ފާރަކުރުއްވާ ފަހައް ނުދޭއެވެ." ހޯއްދައިން ވިސަމަކާދި ގަނޑުވެސް ހުރަހުގެއްޔެތަކާ ދިއްޖަޅުފުރިކާ ގަނޑުވާރުމަކަށް.

ފުރުދުސަރ ސާތާގައި އިސްލާމީއަދާ ބަޔާނަށް އިމުރުކުރަންމަށްވާއިވެފައެވެ. "ބަލާލީ ވަޝިކަރު ސަލީނޫ ސޯފިއާއަށް ވަނައިދު މިސީ ހަބައިގެންނެވެ. އެބައިމީހުން މުޒައްދަރުސް ފޮތެކަށް (އިސްތިޙުމަށް) ލިޔަރި ސުންނާތެއް ކުރިއެވެ. މަސްޖިދު ސޯފިޔާގެ ފުތޫޙާތަކަށް ފެއިނުއަރުއި ހުރާކާޅުކަރިވެއެވެ. ކަސްބީ އަނދުހުދުން ކާރުސްޓޮނީހާ ބުރުޖުގެ ފޮށިހާކާ (ބިޒަންޓިން އަރުރުތަކު) އިސްނަފުވަޖެއިގެންނަވާ ގާނޫނީކަތަކުން އަރަގިބެ (ފައިލީގެ މުޖައްރަސް ބެނުކާތުވަކަން އަދަފިގެން ހުތާއި) ބޯރަލި ފަވަތައް ކިއާކުރުއްވާ ފަހައް ނުދޭއެވެ. ތަނުގެ ނާޤިދު އެއްކޮޅި ހުރަތާކުރިއިން މުޖައްސިމާތައް މުޅިތަން އަދިފާން ދެއްސެވެ."

"މުސްލިމުން އިސްތަންބޫލުގައި ހިނގި ޖަމާތުތައް އަލިއްލަ ޅޫދުން ދެކެވަޖެއިގެންނެވި ހުދިރީއަކު ކަމުގައިވާ ހުޤޫ އިސްތަންބޫލް III އިޖުތިހާދުވަޖެއިގެންނަވާއެވެ. މަސްޖިދު ދިނުގެ މިހެން އެދަރާމުދުގެއްޔާއި ތިމާމުންނާ އެއްދިނުއްގެ އަހުންނާމުދު ނަބީކުރުގެމަތަކު محمّـد އަދު (صـلـّـى اللّـه عـلـيـه وسـلّـم އަދު) ތަބާވާ މިހެން ދުވަހަކުފައި އެދަރާމުދު ނަބީކުރުގަނެއް ނުވެއެވެ. ދެޝިން ބަލީޝިން އެދަރުގައި ހިނގި ދާޖީމާދުކުރުމާ އެއްފަދަ މިސާލެއް ދުނިޔޭގެ ތާރީޚުން ފެނިފައެއް ނުވެއެވެ. ދެޝިން ބަލީޝިން ތަނުގެ އަސްލުވެރިންގެ ދީނީ ކަންތައްތަކުގެ ތެރެއަށްވެސް އަތްބާނާން ފެނިއެވެ. ކައިރިން މަޤާމުގެ ފޮޅުދުކުރިން ކަނޑިގެ ބާރުގައި މަޖުބޫރު ކުރިއެވެ." (ބަލާލީ: 93)

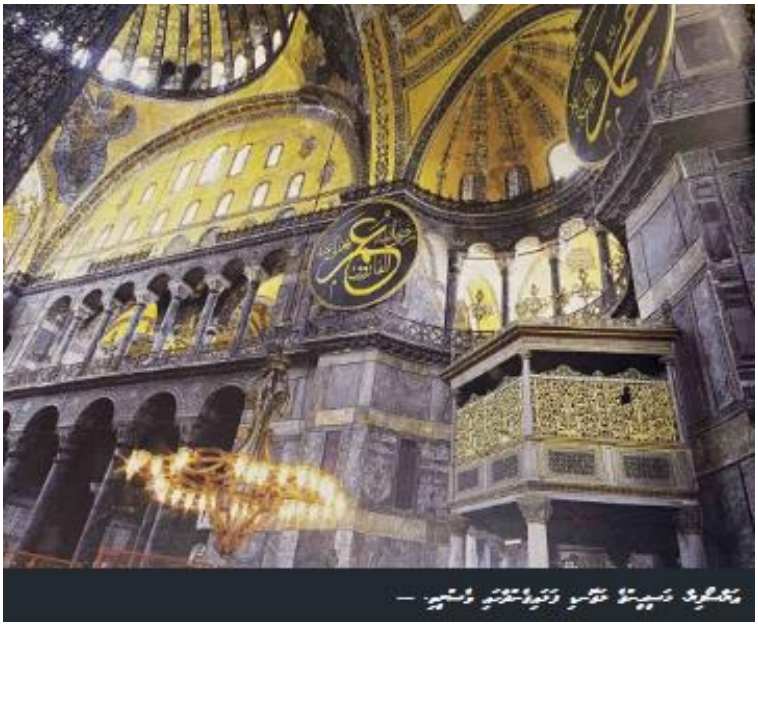

އިސްތަންބޫލު ފަތަހަވުމުގެ ނަތީޖާ

މުސްލިމުން އިސްތަންބޫލު ފަތަހަކުރުމުގެ ނަތީޖާއާ ބެހޭގޮތުންވެސް އިސްވެދެންނެވި މުބަޝްޝިރު ލިޔުއްވައިފައިވޭ. "ޤުސްތަންތީނިއްޔާގެ އިސްތަމްބޫލް ފަތަހައިގެ ނަތީޖާއެއްގެގޮތުން އެއްކަމަކަށްވީ އެގާރަސައްތަ އަހަރުވަންދެން ދުވިއްލާ ބައިޒަންޓިން ރަސްކަން ނިމުމަކަށް އައުމެވެ. އަސްކަރީގޮތުން މުސްލިމުންގެ ކުރިމަތީގައިވަނީ ޤުރުބުން އިތުރު ފުތޫޙާތު ހާސިލުކުރުމުގެ ދޮރު ހުޅުވިފައެވެ. މުސްލިމުން ވަރަށް އަވަހަށް ޔޫރަޕް ކާރާ ހަމައަށް ކުރިއަރައިގެން ހިނގައްޖެއެވެ. އިޓަލީގެ ޤަރްޔާގައި އުސްމާނީންގެ ލަޝްކަރުން ގާއިމުކޮށްލިއެވެ. ބޮސްނިޔާ ހަރްޒަސްތާއި ދަރުދާނިޔާނާވަރަން ވިރިވި ޓުރޫސިން އިރުމަތީ ޔޫރޮޕުން ކުރިއަރައިގެން އައުމުގެ ދޮރު ބަންދުކޮށްލިއެވެ. އިރުމައްޗާއި ހުޅަނގު ގުޅުވައިދޭ މުހިންމު އެއްގަމު މަގުތަކާއި ކަނޑުމަގުތަކުގެ ވެރިކަން އުސްމާނީންގެ ފިޔަވަތަށް ޤާއިމުކޮށްލިއެވެ. އޭގެސަބަބުން އުސްމާނީންނަށް ނުހަނު އަތުބުރުއްބަ ފައިދާތަކެއް ހާސިލުވިއެވެ. (سلطان محمّد الفاتح، ބަލުނާ: 94)
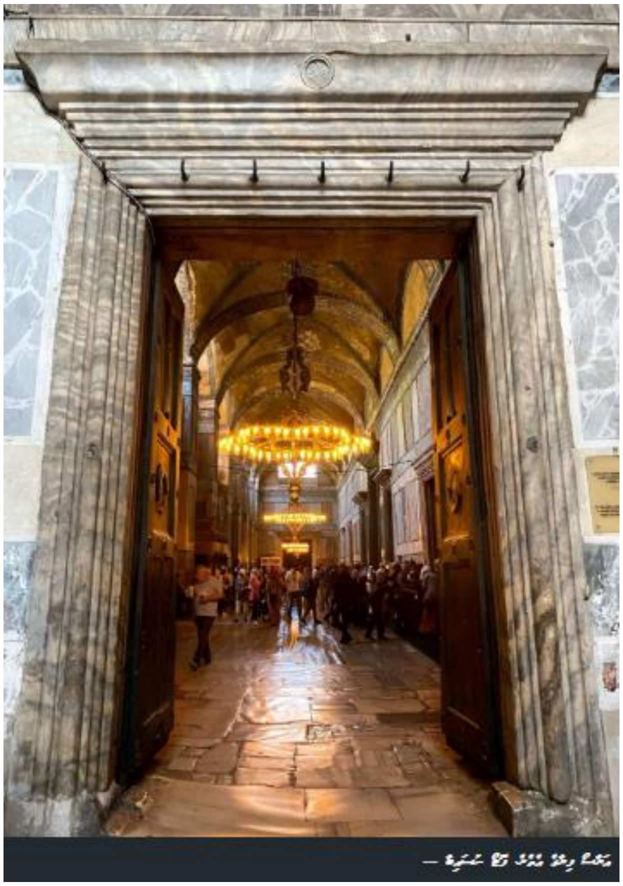
(ނުނިމޭ)